

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT

GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Organ of and published by Slovene National Benefit Society

Narodna za Zdravstveno delo (Ivan Chicago) in Kanada \$6.00 na leto; \$3.00 na pol leta; \$1.50 na četrti let; na Chicago in okolice Cook Co. \$7.50 na leto; \$3.75 na pol leta; na inosestivo \$8.00.

Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada \$6.00 per year; Chicago and Cook County \$7.50 per year; foreign countries \$8.00 per year.

Cene oglasov po dogovoru. Rokopisi dopisov in nesporočnih pismov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, esei, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučaju, če je priložil poštnico.

Advertising rates on agreement. Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vsa, kar ima stik s listom:

PROSVETA

2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago 23, Illinois

Oblaki nad Moskvo—II

Včeraj smo dejali, da se potsdamski pakt ni obnesel zato, ker je bil prvič skovan na premisi "gorje poražencu" in drugič, ker se v Nemčiji, sploh na vseh točkah križajo interesi Rusije in zapadnih sil.

Rezultat prvega je, da na eni strani nosi posledice te zgrešene politike vsa Evropa, ker je bila tako navezana na nemško industrijo, na drugi strani pa se v tej deželi kakor tudi v Angliji že sljijo pomilovalni glasovi do lačnih Nemcev, in sicer tudi s strani tistih ljudi, ki so zadnja leta metali vse Nemce v en koš — naciste kot protinaciste, katere je sadiščin Hitler pometal v ječe in koncentracijska taborišča ali jim pa s terorjem zavezal jezik. Vsak človek, ki ima čut humanitarnosti, res lahko sočustvuje z nemškimi otroki, ki po nedolžnem trpe radi političnih grehov svojih staršev, svojega naroda, ne more pa imeti najmanjših simpatij do onih Nemcev, ki so drveli za Hitlerjem in mu "heilali" kot papagaji. Tukaj seveda nimamo v mislih nacističnih izrodov, ki zaslužijo najhujše pekló.

Posledica drugega, to je križanja interesov med Rusijo in zapadnimi silami pa je, da divja med njimi srdita politična in več ali manj tudi gospodarska borba, kakršna bi bila v normalnih časih že privedla do krvave vojne. Danes sicer še ni aktualne vojne nevarnosti, kajti vanjo se izven Amerike ne more podati nobena sila, ne velika ne mala, ker so vse države preveč izrpane, razbite in lačne. Za vojno je danes fizično sposobna le ta dežela, ne pa psihološko. Toda če se ta divja politična borba med Vzhodom in Zapadom ne poleže in ne pride do nekakšne premostitve velikega prepada, tedaj nihče ne ve, kaj se zna zgoditi čez deset let, ali pa morda še prej...

Najboljšo sliko današnje Nemčije je nedavno podal v Nacionu Fritz Sternberg v članku "Cancer Spot of Europe", prav tako zadnji teden tudi J. Alvarez Del Vayo. Iz obeh člankov je razvidno, da je denificiacija v zapadnih okupacijskih conah — ameriški, angleški in francoski — velika farsa, kajti razen malega števila nacijev se ni nobenemu fašistu skrivl las na glavi. Sternberg, avtor knjige "The Coming Crisis", pravi, da so naciji poleg kmetov edina skupina, ki ne stradajo in so danes faktično "bogatejši" kot pred vojno, ker so drugi revnejši. Naciji žive od velikega bogastva, ki so si ga nagrabili pod Hitlerjem. Del Vayo pa pravi, da imajo naciji še tri podtalne organizacije in se zopet pripravljajo na "Der Tag", na "naš dan".

Nekaj nacističnih konspiratorjev je zadnjič aretirala ameriška okupacijska armada, toda njih podtalnega gibanja to ne bo ustavilo. Nacistično gibanje bo mogoče zatreti le z enako "čistko" kot so jo izvedli Rusi v svoji coni, predvsem pa z uničenjem njih ekonomskega in socialnega težišča — z zapleno premoženja, razdelitvijo veleposestev in socializiranjem vse nemške industrije in naravnega bogastva brez vsake odškodnine nacističnim kapitalistom. Dokler niso uničena ekonomska tla pod nogami nemških junkejev in kapitalistov, toliko časa se bo še kotil nemški nacizem.

Ampak o taki politiki Amerika ne mara nič slišati, kajti to bi bil — "koomunizem". Bistvenost ameriške politike v Nemčiji je v tem, da stremi za rehabilitacijo "svobodnega podjetništva". Ameriška okupacijska oblast je zadnjič sicer dekretirala "razbitje" nemških kartelov, toda to "razbitje" bo menda v tem, da pridejo ti karteli v roke ameriškega kapitala. Na tem delujejo tudi nemški kapitalisti, kajti njih upanje, da se ohranijo na površju, je le v tem, da se povežejo z ameriškim velekapitalom. Glavno besedo imajo v ameriški coni klerikalci, ki predstavljajo največjo politično silo.

Prav ta ameriška "free enterprizerska" politika je tudi glavni vzrok za veliko trenje med Ameriko in Rusijo. Rusi so za popolno izkoreninjenje nacifašizma. Amerika pa je naklonjena "svobodnemu podjetništvu" in kapitalistični demokraciji. Ampak tudi o slednji ni dosti sluha niti v ameriški coni, kajti časopise je tudi tam strogo kontrolirano in ne sme kritizirati okupacijske politike ali gospodarskih in socialnih razmer, "svobodne" unije pa ne postaviti meznih zahtev.

Pri sestavljanju mirovne pogodbe bo največja sporna točka vprašanje bodočnosti Porurja, ki je ekonomsko srce Nemčije in nemškega militarizma. Kot prvi v prej omenjenem članku Fritz Sternberg, se v Porurju, odnosno v britski okupacijski coni nahaja 72% vsega nemškega premoga, 72% surovega železa (pig iron) in 72% jeklarne kapacitete. Na drugi strani je ameriška cona brez premoga, surovega železa je producirala le dva odstotka in prav toliko jekla. Ostala produkcijska kapaciteta premoga, železa in jekla je približno enako razdeljena med francosko in rusko cono.

Kar se premogovne industrije v Porurju tiče, jo je Anglija že podpržavila, prav tako se je izrekla tudi za podpržavljenje jeklarne, kemične in strojne industrije. Izvedbo tega načrta je preprečilo gospodarsko združenje britske in ameriške cone, odnosno ameriška opozicija proti socializaciji.

Kaj storiti s Porurjem, sploh z vsem industrijskim Porenjem in Westfalijo, kakšna naj bo bodoča Nemčija, to je federacija ali centralizirana država, kje naj bo vzhodna meja in koliko reparacij bo morala plačati — o vsem tem se bodo morali zunanji ministri najprej v načelu zediniti predno bo mogoče sestaviti kakšno mirovno pogodbo. Ker so vsa ta vprašanja zelo težka in ker ima vsaka izmed velisil svoje nazore o njih, torej ni nobenega upanja, da bo v Moskvi prišlo do kakšne mirovne pogodbe za Nemčijo.

Kar se tiče Porurja, se nam še najbolj dopade francoski načrt, ki predvideva internacionalizacijo vse industrije. Toda kot smo čitali v poročilih, je Marshall skušal pregovoriti francoskega zunanjega ministra Bidaulta, naj ne vztraja pri tem načrtu, kateremu je menda naklonjena tudi Rusija in najbrže tudi Anglija, kajti mu do zdaj ni nasprotovala. Toda glede Porurja bo tudi Amerika

Lewisova slika ne spada v delavski časopis!

Peoria, Ill. — Minilo je že precej časa, odkar sem se zadnjič oglašil v Prosveti. Vzrok je, ker sem bil zaposlen in utrujen od dela, sedaj pa sem že v letih in se težko pripravim k pisanju.

Marsikaj dobrega čitamo v Prosveti, včasih pa zaleze v njo tudi kaj takega, ki ne bi smelo. Že od nekdaj sem bil boritelj za delavske pravice, zato pa ne odobravam, da Prosveta priobčuje tudi slike oseb, ki so storile veliko krivic zavednemu delavstvu. Na primer, v Prosveti z dne 20. februarja je bila priobčena slika Johna L. Lewisa. Kadar vidim sliko tega diktatorja v delavskem listu, me tako v srcu zaboli, da se mi naredi tema pred očmi. Koliko rudarjev je bilo ubitih 1. 1932 samo zaradi njegovega! Se ni pozabljen, kako je majnarjem zaplenil glasovnice in nam zasolil najbolj beraško plačo v zgodovini premogarske industrije, to pa samo vsled nekaterih premogarskih baronov.

Progresivna unija je zmagała za staro plačo, a se je morala podati Lewisovi gnolbi in bila prisiljena sprejeti petdolarsko lestvico. Potem je prišla premogarska industrija pešati. Tu v Peoriji je bilo do štiri tisoč rudarjev in Progresivna unija je dobila večino, vendar pa so baroni zapirali premogovnike vsak mesec, vsako leto in v dveh letih ni bilo nobenega več, nato pa so začeli s parnimi lopatami kopati zemljo in premogarski baroni so izkopali s 30 ljudmi več premoga kot poprej s 3.000. Majnarji so se šele potem pričeli zavdati, da gre za njih kruh, in obe uniji sta se združili ter protestirali, da se s tem uničuje najboljše zemljo.

Ta zadeva se je vlekla skozi vso leto 1936, ko pa so delegati prišli domov, so podali poročilo, da se ne bo dalo preprečiti lastnikom premoga uničevanje zemlje, to pa vsled tega ne, ker je bilo domnevanje, da sta bila tedanjí governor države Illinois Horner in John L. Lewis največja lastnika parnih lopat. Ne, Lewisova slika ne bi smela biti priobčena v nobenem delavskem listu, kajti on ni nič boljši kot sta bila Hitler in Mussolini. V njegovo družbo bi prišel še papeža. Vsi ti so uničevalci delavskega razreda. Ni pa pravilno, ker nekateri skušajo stlačiti katoliško vero in komunizem v isto vrečo. Kapitalisti se zato bojijo komunizma, ker ne bi mogli pod njim več živeti na račun delavca in kmeta.

Frank Franko.

Pojdimo na agitacijo za Prosveto!

Pittsburgh, Kans. — Naj izrazim nekaj mnenj o naših dopisnikih. Pred in po 11. redni konvenciji SNPJ so naši dopisniki veliko pisali o simulanti, tako da sem mislil, da so v jedrni sami simulanti. Še sam sem se čutil prizadetega, dasiravno sem zdrav zadnjih 20 let. Sedaj je jednota čista, ali so tudi dopisniki?

Leta 1941. se je brat Valentin čič malo pošalil o jedrnatih stenskih koledarjih, rezultat pa je bil, da se je pisalo v Prosveti tri mesece o tistem fantku na koledarju.

Potem smo imeli Molkovo zadevo, katere ni bilo ne kraja ne konca. Zadnje čase pa je bilo zopet precej preklanjaj v Prosveti. Tega je že dovolj. Sedaj so resni časi za dnevnik Prosveto, kajti glavni odbor je na zadnjem zborovanju zvišal naročnino za \$2 na leto. To ni dobra novica za naročnike. Pred leti smo izgubili sobotno številko, tako da sedaj prejemamo samo pet izvodov na teden, kadar je vmes kakšen padež, pa samo štiri. Prosveta bi morala izhajati tudi ob sobotah in praznikih.

Nobenega dvoma ni, da je

morala pozabiti na "free enterprizersatvo", ki je faktično mrtvo kot ptič dodo. Če visoka diplomacija ni povsem slepa, tedaj bo tako uredila, da bo nemška industrija služila vsej Evropi, to je brez vsakega "free enterprizersatva". Potem bo tudi minila nevarnost za obnovo nacizma.

"Delavsko vprašanje" razjeda tudi Francijo. Nedavno so v Parizu sestavljali vozniki busov za višje plače na zelo učinkovit način. Buse so pripeljali na najbolj prometna križišča in jih tam pustili, kakor potrjuje ta slika. Vlada je svila minimalne plače na \$50 na mesec.

Smrt člana SNPJ

Cleveland, O. — Minilo je že nad mesec dni, odkar smo izgubili našega nadvse ljubljenega očma Marka Wolčansko. Dragi Marko, v teh vrsticah hočem povedati, kako drag si nam bil in kako velika je izguba po Tebi.

Kaj se pravi izgubiti zvestega in odkritosrčnega prijatelja, ve samo tisti, ki to doživijo. Hiša je prazna, ni Te več, da bi se pogovarjal z nami. Bil si mirne narave in zmeraj vedrega obraza, kljub bolezni zavratnega raka. Upamo in želimo, da se Tvoje besede uresničujejo, da pride čas, ko bo svet pometel s paraziti in v njihovi krvoliki, in denar, s katerim se človeške hijene igrajo krvave vojne igre, porabi za dobrobit vsega človeštva.

Frank Rugel.

Glas iz Fontane

Fontana, Cal. — Oglašam se z daljnega zapada. V Fontani smo imeli pred več tedni shod, na katerem je nastopil govornik in apeliral še za nadaljnjo pomoč jugoslovanskemu narodu, katero še vedno potrebuje.

Kako je bilo v stari domovini pred vojno, nam je znano. Na ljudskem hrbtu so jezili cesarji, kralji in klerikalna vlada. Razmere so bile tako slabe, da se je moral narod izseljevati v tuje kraje. Narodu pa je bilo dovolj izkoriščanja in pomel je z ljudskimi pijavkami in izvolil ljudsko vlado.

Toda nekatere je težko zadovoljiti. Sedaj zabavljajo čez novo jugoslovansko vlado, češ, da vse prepočasi obnavlja porušeno domovino. Vedeti bi morali, da se ne da čez noč ustvariti čudežev. Saj tudi vsemočni Bog ni mogel ustvariti sveta v eni minuti, ampak ga je vzelo celih šest dni, a naši ljudje pa bi radi videli, da bi sedanja jugoslovanska vlada naredila nebesa v enem dnevu. Ni pošteno ne lepo blatiiti Jugoslavijo, deželo, ki je toliko pretrpela in žrtvovala v vojni proti nacifašizmu. Sedaj je čas pomagati Jugoslaviji, ne jo blatiiti.

Tukajšnji Jugoslavo smo sklenili, da priredimo ponovno priredbo, katere dobiček bo oddan za pomoč našim bratom in sestram onkraj morja. Vršila se bo na velikonočno nedeljo. Da pa bo preostanek čimvečji, sta šla Mike Misoury in John Pečnik okrog trgovcev za oglase. Mike se je izrazil, da je nabral precejšnjo vsoto, čez pet sto dolarjev. Tri društva, dve slovenski in eno hrvaško, pa so darovala vsako po \$25, torej začetek je zelo dober.

Na to veliko priredbo so vabljani vsi Jugoslavo. Imeli bomo izvrstno godbo, in sicer hrvaški tamburaški zbor iz Los Angelesa. Ti godbeniki dobro igrajo hrvaške, slovenske in angleške komade. Imeli bomo tudi na raznuž pečenega jancea in druge dobrote. Sekali bomo tudi pirote, kot smo jih v stari domovini.

Na priredbi bodo nastopili tudi govorniki v slovensčini, hrvaščini in angleščini. Torej na gotovo svidenje na velikonočno nedeljo!

Josephine Brezovec.

Glas iz Loraina

Lorain, O. — Ko je šla naša dežela Amerika v vojno, so bili naši fantje in dekleta klicani v armado, da bi branili naše interese za izboljšanje razmer v bodočem življenju naše domovine.

Da, težko je bilo gledati jih, ko so odhajali; potocih jih je bilo dosti solza, videti dosti obupa, ker ni nihče vedel, ali se še kdaj vidimo. Fantje in dekleta so šli skozi veliko trpljenje in težave, drugi zopet ste imeli laže, a vsi pa ste bili od doma, zato ste zdaj veselili, da ste spet pri svojcih. Večina se jih je vrnilo in nastanilo na prejšnjih domovih ali pa so si ustanovili svoj nov lastni dom s pridno družino. Nekaj jih je ostalo še nadalje v službi Strica Sama; eni so si poiskali nove postojanke za svojo bodočnost in nekateri si žele večje izobrazbe v šolah. Pogrešamo pa one, ki so šli skozi največje trpljenje in težave za svojo in našo domovino. Bilo je dosti upanja in veselih načrtov pred njimi, a razdrle so jih črne kroglice smrti, ki so razdrle tudi upe onih, ki so jih pustili za seboj. — Osem je tistih, katerim je božja previdnost izbrala njih dom v daljni tujini pod tujo grudo, toda spomin nanje in njihove žrtve za domovino Ameriko pa ne bo pozabljen.

Odbor "Zveze lorainskih Slovencev v počast članom vojakom", ki je na priporočilo veteranov pripravil zabavni večer 15. februarja v veliki dvorani SND, je bil sledeč: Predsednik Michael Černe, podpreds. John Bruce, tajnica Hermina Zortz, blagajnica Angela Kozjan, zapisničarica Matilda Strukelj.

Valčki in polke, ki jih je proizvajal Vadalnov orkester iz Clevelanda, so bile vselej zelo všeč. Polnočni okusni prigrizki so napravile članice gospodinjstkega kluba še bolj, najbolj se jim je pa prileglo močno okrepčilo v priključni sobi.

Žal mi je bilo, da nismo imeli fotografa med nami, ker pogled po okrašenih dvorani sedečih parov z okusnim prigrizkom pred seboj je bil res lep. Da je bilo še bolj povzdignjeno slavlje, je dobil vsak izmed 68 navzočih veteranov sveč dišeč nagelj, ostali gostje pa pentljo in narodnih barvah. Matere in soproge osmih žrtv vojne pa velik šopek ali corsage.

Večkrat je slišati, kako se današnja mladina obnaša in kako lahkomišelnja je. Res so izjeme sedaj in bile so vedno, a morali bi biti navzoči ta večer in bi videli, da lepšega zadržanja ni bilo mogoče pričakovati.

Delati se bo dalo dve spominjski plošči, ena za v Slovenski narodni dom, druga za v farno cerkev s sledečimi imeni: Frank Pavlich, Bouganville; Wm. Lavriha, 15 milj od Nemčije; Frank Zalelet, Francija; Stare Anton, Nemčija; Alberta Rosa, Nemčija; George Simon, Leyte; Stefan Stembal, Lorain; Louis Foisy, Lorain.

Dragi veterani, to je bilo malo priznanje od naše strani, vi pa ste storili svoje!

Vida Kumš.

Časovni komentarji

Milan Medvešek
Kam jadrmo? Louis Adamič je pred časom dobro analiziral našega predsednika Trumana in izrazil, da namerica ni slab, a ker nima hrabrosti in vpogleda kot bi ga imeli kot predsednik Zedinjenih držav, je orodje reakcionarnih krogov in kot tak zelo nevarna.

Da je Truman Charley McCarthy neodgovornih ljudi, katere zelo srbijo, da bi zmetali atomske bombe na Rusijo, se jasno ogleda v njegovem znanjem govoru, ki ga je imel sredi pred obema zbornicama kongresu. Če bo mož še nadalje poslušal take svetlovalce kot jih ima sedaj okrog sebe, lahko res nekega dne iznajdem v novi vojni.

Ob času, ko se obdržuje mirovna konferenca v Moskvi, svetovni položaj zahteva največje previdnosti in toleranco, sam predsednik Zedinjenih držav, zahteva od kongresa, da mu dovoli, da nudi vso pomoč denar, vrške, civilne in vojne, češ, češ fašistični vladi in njenemu zločinskemu kralju.

VSE TO V IMENU DEMOKRACIJE! In koliko kontradikcij je neresnic je vseboval njegov govor! Vrabci na strehi že čivkajo, da je bila sedanja grška vlada da posiljena grškemu ljudstvu v senci angleških bajonetov, predsednik pa imenuje to vlado demokratično, ki jo je izvolila 85% grškega ljudstva. Kadar take neresnice stvari blebečejo ameriški kapitalisti, ki imajo danes malarijo pred vstajanjem ljudstva po vsem svetu, človek ne čudi, kadar pa se predsednik Združenih držav upravlja, da je nujno potrebno obdržati fašistične vlade na oblasti, lu, je pa res malo preveč in laiko se v skrbih vprašamo, kam jadrmo?

Naš predsednik pa ni zadovoljen, da bi ohranil "demokracijo" samo v Grčiji, ampak pa vsod, kjer bi pretel pogin ta "demokraciji". On zahteva premoč, vojaške instrukcije, druga sredstva tudi za "demokracijo" Turčijo, za tisto Turčijo, ki je bila ves čas "nevtralna" v zadnji vojni. Seve, to je naperjeno proti Rusiji in drugim slovanskim državam. Pesnik Aškerc je že pred mnogimi leti zapisal: "Mi vstajamo, vas je strah..."

Zanimivo je, kako v svetovni konflikt vpletajo Rusijo, a ona nikjer tako direktno ne vtika svojih prstov kot Amerika ali pa Anglija. Na primer Kitajski, reakcionarni Kitajski pomagamo na vse kriplje (ta v imenu demokracije!) tem pa Rusija drži stran svojih prstov od kitajskih komunistov. Prav tako ne slišimo, da bi danes Rusija vtkala v grške razmere, a vendar tako kritizirajo. Ne, Rusija ni tista, ki vzpodbuja ljudstva k vstaji, ampak ona se vzbujajo sama, da bi se jim dovolj pretrepala, strah in kravvela pod kapitalističnim sistemom, kateri pozna demokracijo in enakopravnost le tiste, ki imajo denar in moč.

Milijon dolarjev za sentimentalno javkanje
Čital sem sledeče, kar je objavljeno v "New York Timesu" in je neverjetno: Poznani "narodni pevci" zavito sentimentalno nariji (pevci zavito sentimentalno nariji, v srce "pretresajočih" njih, v srce "pretresajočih" njih, v srce "pretresajočih" njih) Bing Crosby, Dick Haymes, Andy Russell in Dennis Day so do prejeli \$1.000.000 za enkratno skupni nastop na programu Jacka Bennyja. Tako se glas poročilo, da-li je resnično, vsem, toda vse je mogoče, če naši obljubljeni deželi.

Churchill je zelo priljubljen
Gallupovo "slamnatno" glasovanje kaže, da je bivši britanski premier Winston Churchill tja najpriljubljenejša oseba v Združenih državah. Se na leto li Truman ni tako priljubljen kot poglavar vseh evropskih držav. Kaj bi človek rekel? Quo vadis, popule? Kam gredo ljudstvo?

Kovač Damjan

IVAN CANKAR

(Nadaljevanje)

"Obljubil sem... po pravici in vesti sem obljubil... Da je prišel razcapan popotnik mimo in da jo je videl, pogledal ji v srce — tako bi ji bil obljubil, kakor sem storil jaz!... Resnico je govorila: bila sklenjena in podpisana po pravici: pred ljudmi sem kriv — ne pred njo in ne pred Bogom!"

Tako je mislil v nedeljo.

V pondeljek na večer pa se je sešel v krčmi s svojim tovarišem v nesreči, z enim izmed tistih tridesettisočeri. Razložil mu je stvar.

"Tristo goldinarjev torej... samo tristo srebrnikov..."

Tovariš se je zasmejal naglas.

"Samo tristo torej? Nič več? Niti vinarja več?"

In se je smejal tako veselo, kakor da je bil ališal imenitno burko.

Damjan se je čudil.

"Kaj sem ti povedal kvanto? Ni stvar tako vesela... Ampak glej, zakaj bi jih ne dobil, teh tristo forintov? Svet je tako bogat... komaj trohica bi bila od tega bogastva, nikjer bi se ne poznalo, nihče bi ne opazil; jaz pa bi s to trohico rešil človeka in dušo!"

Tovariš se je naslonil s komolci na mizo.

"Če bi te ne poznal, Damjan, bi mislil, da si znorel... Ali si burke uganjal, Damjan, ali si resno govoril?"

"Ni mi do šale nocoj, že dolgo mi ni! Resno sem govoril, kakor še nikoli poprej!"

"Torej si vendarle znorel!" je vzkliknil tovariš.

"Povej to na cesti, kar si meni povedal, pa te bodo uklenili in gnali!"

Damjan ga je pogledal.

"Vendarle jih bom dobil, zato ker jih moram dobiti!"

Tudi tovariš je bil nenadoma ves resen in je dolgo molčal; nato se je ozrl na Damjana izpod čela, nezaupno in sumljivo, in je izpregovoril tiše.

"Če jih boš dobil, tistih tristo... ali veš, kako jih boš dobil, Damjan? Samo eno je... tudi jaz sem se mislil na tisto!"

Spogledala sta se in sta obadva povesila oči. Tisti večer nista več govorila besede in se nista videla nikoli več.

XIII.

Dnevi so prešli, kakor da jih je Damjan v eni sami kratki uri ure sanjal; in komaj se je vzdramil, je bila sobota in je napočil sodnji dan.

Zgodaj je vstal Damjan in je mislil tako mirno, kakor misli obsojenec ob jutru smrti.

"Saj je še daleč od večera, saj je še celih dolgih dvanajst ur!"

Prelep je bil dan, ulice in hiše so bile prazniško svetle, okna so mežikala v žarki luči.

Damjan ni šel delat, še domislil se ni na službo in na gospodarja; napotil se je nevede v čisto drugo smer in je romal po ulicah. Čutil je pač globoko, da čaka v daljavi temen večer, kakor brezno, in da mora naravnost tja, da ne bene druge poti ni. Toda obšla ga je čudna lahkomišelnost, ki mu je bila prej popolnoma neznan in ki je samo poslednji božji dar obsojencu.

"Saj je še dvanajst dolgih ur!"

Nikoli ni dan tako hitro minil; le blisnil je mimo, kakor da se je bil v visokem loku čudo, ma prevahnil od vzhoda na zahod; komaj je Damjan pogledal proti nebu, je bil mrak.

V neznani ulici, v neznani predmestju je stal Damjan.

"Zdaj je čas... Zdaj se je treba napraviti... da ne zamudim..."

Pa ni vedel ne kam, ne kod; samo to je vedel, da je treba hiteti. Ko je to pomislil in občutil, ga je spreletel mrz od hrbita do nog; zakaj nenadoma je bilo vse čisto blizu in jasno pred njim, nenadoma je stal pred brezdomom, da sam ni vedel kako.

"Tja je treba najpoprej!" je izpregovoril naglas. "Za božjo voljo kod sem hodil, kam sem mislil!... Ves teden nisem pogledal tja... in še nocoj, ob poslednji uri, nisem pogledal tja... in še nocoj, ob poslednji uri, nisem pogledal... strah me je bilo, bojazljivca! Zafrečkal sem čas, zapravil po nepotrebnem, pijan sem bil, razbojnik!"

Hitel je po ulicah z dolgimi koraki, ves zasoplen; in noč je bila, svetilke so gorele, ko je dospel.

Blizu hiše, blizu svetlega okna se mu je korak ustavil; Damjan je obstrel in se je zgrozil pred samim seboj.

"Čemu pa sem kolovratil kakor norec... čemu v ta kraj! Saj nisem še nič opravil... o Bog, odrešnik... ves teden sem prespal!"

Ozrl se je proti oknu in okno je bilo svetlo; kakor živo oko je gledalo nanj. Hitel je dalje, toda komaj je hitel sto korakov, je postal.

"Saj je treba najprej premisliti, kam! Ves dan sem spal, ves teden! Zdaj vsaj je treba... česa, prijatelj Damjan, česa je treba?... Zdi se mi, da sem pijan... od skrbi in bridkosti pijani!"

Ko je urno zavil ob oglu, se je zaletel s komolcem od spodobno oblečenega človeka, ki se je hudo prestrašil. Tudi Damjan se je prestrašil; pogledal je spodobno oblečenemu človeku v obraz in je videl lepo svetlo brado in čiste oči.

"Kaj bi temu ne rekel?" ga je spreletelo.

"Kaj bi mu rekel, da rabim samo... in da bom plačal z močjo svojih rok..."

Izpregovoril je naglas.

"Gospod, ne zamerite mi nikar... jaz sem Damjan, kovač..."

Gospod se je doteknil roba svojega klobuka in je hitel dalje.

"Saj ni razumel!" je pomislil Damjan. "Da je razumel, bi bil takoj... vraga bi bil, prav nič bi ne bil!"

Ves jezen je bil sam nase in sram ga je bilo.

"Tako zapravljam čas; na pravljice mislim, na bajke... na čudeže upam!... Morda bo celo sam svetlil Krišpin, ali pa svetlil Miklavž... o, in ura že bije! Ona morda zdaj... njeno okno je bilo svetlo, od daleč sem videl... morda zdaj napravlja večerjo, tudi vina je morda kupila za ta veseli večer... in lepo se je oblekla... tudi lase je spletla tako, da bi se razveselili... O Bog, usmili se naju, usmili se grešnikov!"

Kakor je bil velik in močan, mu je bilo do joka. In je stopil v žganjarno.

(Konec prihodnjic)

stavljalji zasede ob vseh prelazih, ob vseh poteh. Je že tako naneslo, da so se dosedaj izognili smrti. Včasih so šli po drugi poti, kot so prežali nanje, včasih so šli drugi dan, kot bi morali iti, včasih pa so se bel izdali s cigaretami ali šepetanjem.

Tomaž je tiho požvižgaval, kot bi se pripravil samo na kratek nedolžen sprehod. Toda vseeno je čutil, kako se vznemirjenost jičila v njem. Toda brez tega bi bila pot dolgočasna, posebno ker bo hodil sam.

Dolga bo pot. Prvi del poti ni nevaren. Ta zahteva samo napor. Ne sedaj, ko bo šel navzdol in bo spočit, temveč potem, ko se bo vračal. Strma je pot skozi gozd, vsa razkopana, polna debelih kamnov, ostrih skal in lukenj. V temi človek ne vidi ničesar, pa se zadeva ob kamne, spodkita ob skale in prevrača čez kotanje. Drugi del poti zahteva napor in opreznost. To je prehod čez železnico. Navadno ni nevaren ta prehod. Italijani so v bunkerjih in ne delajo zased. Potrebno je, da se tiho splazi mimo straža, da ne škrtne nobeden kamen in ne zapoje žica, ki je napeljana ob strani. To je precej naporno. Zadnji del poti zahteva veliko opreznosti. Ta del poti drži čez laze, čez poti in steze mimo osamelih hiš. Tu človek pozabi na vse in opreže, kje preži nanj nevarnost. Utrujenosti niti ne čuti.

Tomaž je vzel pisma in šel. Hitro se je spuščal po gozdnih poteh in se vdajal mislim in hrepenjenju. Tudi včasih se je v tem času vdajal hrepenjenju. Večer je bil gineval. Sporekel se je z domačimi, da je lahko preje vrzel delo od rok in šel na vas. Tam so zapeli, potem pa so se razšli vsak pod svoje okno. Mila ga je že čakala. Včasih mu niti potrkati ni bilo treba, pa se je okno že tiho odprlo. Potem so bili poljubi, sladke in vroče besede, razpaljena kri. Zdal vsega tega ni. Samo od časa do časa potrkala pod njenim oknom, da izmenjata nekaj besed, vsakdanje bi se zdelo človeku, ki ne pozna duš, da odda in prejme nekaj pisem, da dobi nekaj kruha in cigaret. Tako je sedaj njuna ljubezen. Toda ta čas bo minil, nekoč bo konec teh poti, potem bo zopet tako, kot je bilo nekdanj ali pa še lepše.

Ko je prišel do železnice, je spodil vse misli iz glave. Ustavil se je ob robu poseke in oprezoval. Mrak se še ni zgostil v noč. Še je razločil patrolo, ki je šla po železnici. Vsedel se je ob grm in čakal. V dolini so se prižigale luči. Oglasil se je zvon farne cerkve, ki je zvonil Ave Marijo.

Potem se je mrak toliko zgostil, da ga ni mogla opaziti straža, ko se je spuščal po posekanem robu. Splazil se je čez železnico in je bil spet v gozdu.

Prišli so lazi, prišle so nevarne poti in nevarne steze. Iz teme so se luščile sive kmečke hiše. Psi so lajali v noč.

Tomaž je napenjal ušesa in oči. S pogledi je prodiral v noč kot nočna žival, ki zasleduje plen. Nobenega šuma ni preslišal. Razločil je, kje psi pravilno lajajo in kje ga opozarjajo na nevarnost.

(Konec prihodnjic)

Sonce in naša prehrana

Že l. 1791 je izrekel učenjak Senebier v Ženevi tole misel: "Vidim, da se moja kri ustvarja v žitnem klasu... da les, ko gori, oddaja toploto in svetlobo, ki jo je pravzaprav prejel od sonca."

Ko je pred več ko sto leti stekel v Angliji prvi vlak, ga je s terase nekega dvorca z zanimanjem opazovala družba učenjakov. Med njimi je bil izumitelj parnega stroja Stephenson in geolog Buckland (geologija proučuje vedo zemeljske skorje in zemeljskih sestavin).

Pri tem je vprašal Stephenson Bucklanda "Kaj mislite, katera sila giblje vlak?"

"Mislim—je odgovoril Buckland, "da eden vaših strojev."

"Da, toda kaj premika stroj?"

"Gotovo eden vaših strokovnjakov."

"Ne, giblje ga sonce!"

"Kaj, je mogoče?" se je začudil učenjak.

"Točno tako. Sonce!" je odgovoril inženier. "Sončna svetloba je tekoma tisoč in tisoč let padala na zemljo in rastline so jo upijale. Iz teh rastlin je v tisočih in tisočih letih nastal premog. Tako je sončna energija ležala dolge dobe pod zemljo v premogovnih skladih. Sedaj se, popreje skrita energija, sprošča v lokomotivi in služi človeštvu."

V aprilu l. 1903 je bil izreden sestanek angleške Akademije znanosti. Učenjaki svetovnega slovesa so se zbrali k predavanju slovečega ruskega znanstvenika K. A. Timirjazeva "O vseirski vlogi rastlin", ki je popolnoma potrdil naziranje Senebiera, Stephensa in drugih učenjakov o zvezi rastlinstva s soncem, s čemer je nastala nova priznana veda. Oglejmo si kratko hrano, zelenih rastlin.

Zelene rastline si ustvarjajo hrano same

Kakor ljudje in živali neobhodno potrebujejo hrano, ki vsebuje škrob (moko), sladkor, maščobe, beljakovine (v mesu, jajcih in stročnicah), tako potrebujejo hrano tudi rastline. Vse te vrste hrane dobivajo ljudje, kakor živali iz zelenih rastlin. To pa naravnost posredno, ali potom predelane hrane n. pr. če jemo meso ali pijemo mleko, kajti žival je vendarle jedla zeleno hrano, a jo je v sebi predelala.

NAROČNIKOM

Datum v oklepaju, na primer (March 31, 1947), poleg vašega imena na naslovu pomeni, da vam je s tem datumom potekla naročina. Ponovite jo pravočasno, da se vam list ne ustavi.

Razni mali oglasi

PERMANENT POSITIONS WOMEN

ASSEMBLERS - SOLDERERS
General factory workers wanted for light manufacturing. Need 25 girls who are interested in steady work with a modern factory; 40 hour week; good pay; free insurance; vacation with pay.

Apply
GUARD-IT MFG. CO.
1501 S. Laflin St. 4th floor

ALI GLEDATE ZA DOBRO PLAČO IN STABILNOST?

Telefon kompanija ima nekaj takih prilik

HIŠNICE
(JANITRESSES)

Takoj od začetka plača 72½ na uro, po treh mesecih 77½ na uro in po šestih mesecih po 82½ na uro

ŽENSKES ZA ČIŠČENJE V VSEH DELIH MESTA

Delovne ure od 5:30 pop. do 12 ure ponoči

Oglasite se pri

WANTED

MECHANICAL DESIGNERS AND CHECKERS
Experienced in process piping, material handling equipment, heating and ventilating, sheet metal ducts and spouts and processing plant layout.

STRUCTURAL DESIGNERS AND CHECKERS
Experienced in steel and reinforced concrete industrial buildings.

DRAFTSMEN
Experienced in steel and concrete industrial buildings, machinery supports.

ARCHITECTURAL DRAFTSMEN
Experienced in industrial buildings, layout and detailing.

ELECTRICAL DESIGNERS
ELECTRICAL DRAFTSMEN
ELECTRICAL DETAILERS
Experienced in light and power installation in industrial buildings.

GOOD PAY

Apply Room 725
CORN PRODUCTS REFINING CO.
333 N. Michigan Avenue

ILLINOIS BELL TELEPHONE COMPANY

v uposlovalnem uradu za ženske v pritrilju

309 W. WASHINGTON ST.

"PROLETAREC"

—Socialistično-delavski tednik—
Glasilo Jugoslovanske soc. zveze in Prosvetne matice. Pisan v slovenskem in angleškem jeziku. Stane \$3 za celo, \$1.75 za pol. \$1 za četrt leta.

NAROČITE SI GA!

Naslov:
PROLETAREC
CHICAGO 23, ILL.
2301 South Lawndale Avenue

TISKARNA S.N.P.J.

—sprejema vsa—

v tiskarsko obrt spadajoča dela

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvaškem, slovaškem, češkem, angleškem jeziku in drugih...

VOĐSTVO TISKARNE APELIRA NA ČLANSTVO SNPJ. DA TISKOVINE NAROČA V SVOJI TISKARNI

... Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne
... Cene zmerne, unijsko delo prve vrste

Pišite po informacije na naslov:
SNPJ PRINTERY
2857-59 S. Lawndale Avenue . . . Chicago 23, Illinois
TEL. ROCKWELL 4904

NAROČITE SI DNEVNIK PROSVETO

Po sklepu 12. redne konvencije se lahko naroči na list Prosveto in priteje eden, dva, tri, štiri ali pet članov iz ene družine ki eni naročniki. List Prosveta stane za vse enako, za člano ali nečlano \$6.00 za eno letno naročnino. Ker pa člani še plačajo pri assosmentu \$1.20 za tednik, se jim to priteje k naročnini. Torej sedaj ni vzroka, reči da je list predrag za člano SNPJ. List Prosveta je vaše lastnina in gotovo je v vsaki družini nekdo, ki bi rad čital list vsak dan.

Pojasnili:—Vselej kakor hitro kateri teh članov preneha biti član SNPJ, ali če se preseli proč od družine in bo zahteval sam svoj list tednik, bode moral tisti član iz dotične družine, ki je tako skupno naročena na dnevnik Prosveto, to takoj naznaniti upravitelstvu lista, in obenem doplačati dotično vsoto listu Prosveta. Ako tega ne stori, tedaj mora upravitelstvo znižati datum za to vsoto naročniku.

Cena listu Prosveta je:

Za Zdruš. države in Kanado \$6.00	Za Chicago in okolice je \$7.50
1 tednik in 4.80	1 tednik in 6.30
2 tednika in 9.60	2 tednika in 12.60
3 tednike in 14.40	3 tednike in 18.90
4 tednike in 19.20	4 tednike in 25.20
5 tednikov in 24.00	5 tednikov in 31.50
Za Evropo je \$9.00	

Izpolnite spodnji kupon, priložite potrebno vsoto denarja ali Money Order v pisnu in si naročite Prosveto, list, ki je vaše lastnina.

PROSVETA, SNPJ.
2857 So. Lawndale Ave.
Chicago 23, Ill.

Priloženo pošiljam naročnino za list Prosveto vsoto \$

1. Ime _____ Čl. druživa št. _____

Naslov _____

Ustavite tednik in ga pripilite k moji naročnini od sledetih članov moje družine:

2. _____ Čl. druživa št. _____

3. _____ Čl. druživa št. _____

4. _____ Čl. druživa št. _____

5. _____ Čl. druživa št. _____

Mesto _____ Država _____

Nov naročnik ☐ Star naročnik ☐

Še nikoli se ni nič zgodilo

Gaber

Tisti večer je bilo v taborišču tako kot vsakokrat, ko se je dan nagibal h kraju. Sonce se je pomaknilo nizko na večerno stran, vrlički hoj so se bližali v rumeni svetlobi, dolge sence drevesnih debel so se zdele kot žive. Plazile so se čez poti in steze, čez gole in z mahom poraščene skale, čez podrtje drevje in čez grmovje, ki se je dušilo med gostim drevjem.

V dolini ni bilo živih senc, temveč je legla nanjo negibna mrtva senca, ki se bo vedno bolj gostila, dokler se ne bo spremeni v temno noč. Tam je gorel ogenj. Modrikast valovit dim se je dvigal navpično pod nebo. Mlad fant, ki je opravljal posel kuharja, je pomival posodo, ostali pa so sedeli okrog ognja na čokih in opazovali plamene, ki so poganjali kvišku in zopet padali. Zdal pa zdaj je kdo s palico podrezal med žerjavico, da so se svetle iskre prilele na vse strani.

Tomaž se je opasoval in si pripravil nahrbtnik. Vsak večer se je v taborišču kdo opasal in se pripravil na pot, zakaj tu so bili doma kurirji, partizanski kurirji, in njihove poti so vodile na vse strani.

Rahla vznemirjenost se je kradla Tomažu v srce. Vsak večer se je pojavila v taborišču vznemirjenost pri tistih, ki so se pripravljali na pot. Hrepenenje jim zdale manj mikavne. po ljudeh, po človeških bivali

ših, po belih poteh je postajalo močnejše, istočasno pa jim je zavest nevarnosti, ki jih čakajo na poti, še močnejše razburjala duha. V gozdu so se počutili varne, gozd jim je nudil zavetje pred zasledovalci. To zavetje se jim je zdelo boljše kot najmočnejši bunkerji, v katerih so se skrivali beli. Res, včasih so prišle hajke, toda v širnem gozdu so se znali izogniti vsem zasedam, zasledovanjem in nenadnim napadom. Na take hajke so bili pripravljali vsak dan, čeprav je med eno in drugo večer preteklo več tednov. Vsako jutro je zavladala v taborišču neka napetost. Poskrili so vse stvari in čakali. Toda, ko je minulo poldne, so vedeli, da je za tisti dan nevarnost mimo. Smeh in petje se je razlegalo daleč v gozd.

Drugo pa so bile nočne poti. Tam jih je čakalo tisoč nevarnosti. Treba se je bilo ukraštati čez železnico, skozi zasede, mimo sovražnikovih postojank. Res je, da se do sedaj še nikoli ni nič zgodilo, da še nikoli ni padel kak tovariš na poti. To dejstvo pa jim ni uspavalo zavesti, da nevarnosti ni, ni v njih odpravljalo vznemirjenosti, ki se je pojavljala vsak večer. Sicer pa jih je ta vznemirjenost nekam prijetno dražila, dolčas bi jim bilo brez nje in poti bi se pripravljali na pot. Hrepenenje jim zdale manj mikavne. Tomaž se je sam pripravljaj na

pot. Navadno sta šla vedno po dva, toda Tomaževa pot ni bila službena, nobenega službenega pisma ne bo nesel, nobenega časopisa. Samo svojega dekleta bo obiskal in malo pokramljal z njo. Istočasno bo oddal nekaj zasebnih pisem tovarišev, ki jih razjedla hrepenenje po domu, in jim prinesel nekaj toplih pozdravov. Prinesel bo tudi nekaj kruha. To je vse, kar ga žene na pot.

"Da ti kolena ne bodo klecala, ko se boš vračal."

Vsi so zasmajali dvomni pripombi. Tudi Tomaž se je nasmehnil. Rekel pa ni nič. Saj je vedel, da se tudi tovariši zavajajo, da so to samo besede, ki danes nič ne pomenijo. Nič. Človek se pogovori samo o vsakdanjih stvareh. To je vse. Toda, to je obenem več kot so mu bile včasih najstrašnejše prisrge, najbolj vroč šepet. Rekel bo to, slišal ono in bo šel. Morda se bo zamudil komaj kako uro.

"Pri križu pazi, tam je bila večerja zaseda. Tudi pri hiši so pred nekaj dnevi čakali. In danes bo mesečna noč." Matevž, komandir je bil vedno resen, vedno zaskrbljen za svoje fante.

"Morda bi bilo boljše, da danes ne bi šel," je nekdo drugi pripomnil.

Tomaž je zamahnil z roko, kot bi hotel reči, o tem se ne izplača govoriti. Če bi zaradi zased ostajali doma, ne bi nikoli šli iz gozda. Toda treba je iti, treba je nesti pisma, časopise, treba je prinesiti hrane. Zasede jih ne smejo odvračati od dolžnosti. Sicer pa se dosedaj še nikoli ni nič zgodilo, čeprav so jim beli po-